

in de geest van Van Oostbree: hij beschouwde zichzelf zonder reserves als de zelfopenbaring van de eigentijdse Christus. Het is dan ook weinig verwonderlijk dat hij als leider de kritische jongeren in de jaren zestig van zich vervreemde. Het toch al kleine kerkgenootschap verloor honderden leden. In 1984 werd hij, opnieuw per notarieel testament, opgevolgd door zijn zoon L. Slok jr., die zich al in velerlei functies voor het Genootschap had ingezet. Hoewel hij er nooit blij van had gegeven te twijfelen aan het leiderschap van zijn vader, die hij buiten familieverband met 'apostel' bleef aanspreken, zette Slok jr. een razendsnel veranderingsproces in. Daarmee kwam hij tegemoet aan de geest onder een grote groep van hooggeschoolde lidmaten – zijn opvolgers bijvoorbeeld waren faculteitsdirecteur bij Fontys Hogescholen en kindercardioloog bij het AMC. Slok deed al spoedig na zijn aantreden afstand van de Christusnaam, democratiseerde het genootschap, ging mee met de culturele tendens naar een individuele geloofsbeleving, relativeerde de heersende normen en gaf vrouwen een gelijkwaardige positie in het Genootschap. Onder zijn opvolger D. Riemers (2001) ontwikkelde het Apostolisch Genootschap zich tot een vrijzinnig kerkgenootschap, vergelijkbaar met de Remonstrantse Broederschap.

Met deze geschiedenis heeft de auteur een buitengewoon informatieve inblik gegeven van de apostolische beweging. Het is spijtig dat hij, met zoveel pagina's tot zijn beschikking, in een rechte lijn naar het huidige Genootschap toe heeft gewerkt. Als lezer heb ik mij verschillende malen afgevraagd hoe het met de andere afgescheiden takken van de beweging is gegaan, en waar in de beweging als zodanig wij het genootschap nu nog moeten plaatsen. Met name de snelle veranderingen sinds de jaren zestig roepen de vraag op hoe andere (buitenlandse) takken hier mee omgingen.

In het literatuuroverzicht worden onder meer verschillende tijdschriften en publicaties van en over het genootschap genoemd. Maar met name waar de auteur spanningen en opvolgingskwesaties aan de orde stelt, lijkt hij ook van archieven – vooral ook correspondentie – gebruik te hebben gemaakt. Sterker nog: ik krijg de indruk dat de archieven goed bewaard zijn gebleven en niet of nauwelijks gezuiverd zijn van onwelgevaligheden. Daar had ik graag meer over geweten.

Voorop staat echter dat de auteur een boek heeft

afgeleverd dat veel bijdraagt aan onze kennis van de negentiende-eeuwse opwekkingbeweging. –

¶ Gerard Dekker, *De doorgaande revolutie. De ontwikkeling van de Gereformeerde Kerken in perspectief*, Barneveld: De Vuurbaak, 2013 (Ad Chartasreeks 23), 146 pagina's, ISBN 978 90 5560 476 0, €19,90.

¶ Lodewijk Winkeler

In 1992 publiceerde de auteur, socioloog, zijn bekende studie over de ontwikkeling van de (synodaal) Gereformeerde Kerken in de jaren 1950-1990 *De stille revolutie*. Hij constateerde daarin een ontwikkeling naar een grotere openheid voor de samenleving en naar meer vrijzinnigheid. De gereformeerde theoloog Harry Kuitert kan wel als het schoolvoorbeeld van dit proces gelden. Enkele jaren later poneerde Dekker publiekelijk de hypothese dat de vrijgemaakt gereformeerden hun synodale geloofsgenoten hierin zouden volgen. Op dat moment, aldus de (vrijgemaakte) historicus Harinck in zijn voorwoord op dit boek, was deze stelling voor de vrijgemaakten nog weinig geloofwaardig. Voor hen was de toestand in de Gereformeerde Kerken veel meer een soort antibeeld: dat nooit. Niettemin vonden er ook toen al veranderingen plaats in de Vrijgemaakte Gereformeerde Kerken.

In dit boek vergelijkt Dekker de ontwikkeling van de beide kerken. Daarbij had hij te maken met twee elkaar storende variabelen: de ontwikkelingen in de samenleving, en de onrust in beide kerken zelf: de Gereformeerden werden in 1944 geconfronteerd met de Vrijmaking, de vrijgemaakten kregen te maken met een breuk in 1967 waaruit de Nederlands Gereformeerde Kerken voortkwamen. Dekker kiest er voor de beide kerken met elkaar te vergelijken op momenten dat de rust er was teruggekeerd: de ontwikkelingen bij de synodalen na 1950, en bij de vrijgemaakten vanaf 1970.

Bij de breuk in de Gereformeerde Kerken in 1944 verloren de gereformeerden het orthodoxe deel van hun leden en veel intellectuelen – althans, dat stelt de auteur, zonder bronvermelding. Daardoor kregen enerzijds de synodaal gereformeerden meer ruimte voor openheid naar de samenleving, terwijl anderzijds de vrijgemaakten zich opsloten in het isolement van de 'ware voortzetting' van de